

Türk Tiyatrosunda Hürrem Sultan

Doç. Dr. Abide DOĞAN*

Özet

Hürrem Sultan Kanuni Sultan Süleyman'ın gözdesidir. Dört oğlan bir kız çocuğu annesidir. Hileci ve entrikacı kişilik yapısı ile sarayda geldiği mevki kimseye kaptırmamak, saltanatının devamını sağlamak için oğullarını tahta çıkarmak istemiş ve bunun için de elinden gelen herşeyi yapmıştır. İlk engel olarak gördüğü Şehzade Mustafa'yı ortadan kaldırmış, fakat bu davranışının hem ordu hem halk hem de kendi oğulları için iyi sonuçlar vermediğini çok geç farketmiştir.

Hürrem Sultan yaşadıkları ve kişilik yapısı bakımından ilginç bir şahsiyettir ve yazarların da ilgi odağı olmuştur. Hakkında bir çok roman ve tiyatro eseri yazılmıştır. Biz bu yazımızda Hürrem üzerine yazılmış üç tiyatro eserini ele aldık. Bunlar Yusuf Niya-zî'nin Mazlum Şehzadeler yahud Hürrem Sultan, Orhan Asena'nın Hürrem Sultan ile Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe adlı eserleridir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Hürrem Sultan, Sultan Süleyman, Rüstem, Mustafa, Mihrimah, Bayezid, Selim, Topkapı Sarayı.

Abstract

Hürrem Sultan was the person whom Kanuni Sultan Süleyman loved the most. She was the mother of four boys and a girl. Because of her rather cheating and entrik personality she tried to keep her superior position in Saray and did everything to see her sons being appointed as the Sultan so as to continue the dynasty. She removed Şehzade Mustafa who appeared as an obstacle before her, but this behaviour of her as she noticed later was not produced good results for the public the army and her own sons.

Hürrem Sultan was an interesting person because of her life style and personality,

* H.Ü. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

she has been a person who attracted the attention of many writers. Many novels and theatre plays have been written about her. In this article three plays written about Hürrem Sultan are analysed. These plays are the Yusuf Niyazi's *Mazlum Şehzadeler* Yahud Hürrem Sultan, Orhan Asena's *Hürrem Sultan* and Ya Devlet Başa *Ya Kuzgun Leşe*.

KEY WORDS: Hürrem Sultan, Sultan Süleyman, Rüstem, Mustafa, Mihrimah, Bayezid, Selim, Topkapı Palace.

Giriş

Tarih, yazarların ötedenberi ilgi duydukları, bol malzeme içeren bir alandır. Geçmiş-tarih bugüne, tarihî kişi ve olaylar çeşitli yönleriyle yazarlar tarafından edebi eserlere aktirtilmişlerdir. Padişahlar, anaları, gözdeleri, şehzadeleri, bunların saltanat tutkuları, amaçlarına ulaşmak için sarayda çevirdikleri entrikalar, savaşlar, zafer ve yenilgiler vb. konular yazarların daima ilgisini çekmiştir.

Yazarlara tarihi konuları işlemeye yönelten çeşitli etkenler vardır. Okuyucuyu tanımadığı bir dönemin atmosferine sokan bu eserlerin tarihe karşı bir ilgi uyandırdıklarına şüphe yoktur. Bu tür eserler, aynı zamanda tarihin hâlâ canlı ve sürekli olmasına, geçmişin tekrar hatırlanmasına neden olurlar. Ayrıca, yazarlar herhangi bir sebep yüzünden yaşadığı zamanda söyleyemediği şeyleri tarihe sığarak söyleyebilirler. Böylece tarih onlara bir sığınak olur. Bu ve benzeri sebepler yazarları tarihi konularda eser vermeye sevketmiştir.

Türk romanında tarih konusu yazarlar tarafından her zaman ilgi görmüş, ancak 1980'lerden günümüze bu ilgi artarak süregelmiştir.

Biz bu yazımızda Osmanlı Hanedanı'nda önemli bir yeri olan, Kanuni Sultan Süleyman gibi kudretli bir padişahı -deyim yerindeyse- parmağında oynatan, ona istediğini yaptıran entrikacı, hileci, büyücü Hürrem Sultan'dan bahsedeceğiz. Ancak Hürrem Sultan'ın Türk tiyatro eserlerinde nasıl ele alındığına geçmeden önce, yararlı olur düşüncesiyle onun hayat hikayesi üzerinde duracağız.

Asıl adı Roxelane (Rossa, Roza) olan Hürrem Sultan, Galiçya'da Robotayn (Rogati-no) kasabasında 1504? yılında doğmuş, 1558 yılında da İstanbul'da ölmüştür. Babası papaz olan Hürrem'in hayatının ilk yıllarına ait elde bilgi yoktur. Hürrem, Yavuz Sultan Selim döneminde, Kırımlılar tarafından tutsak edilmiş, İstanbul'a köle olarak getirilmiş, Osmanlı Sarayı'na da cariye olarak gönderilmiştir. Sarayda şen kakhahaları yüzünden kendisine "neşeli" anlamında "Hürrem" adı verilmiştir.

Hürrem çok güzel bir kız olmamakla beraber hırsı ve inadı sayesinde kendini padişaha takdim etmeyi başarmış, önce "gözde", sonra da ilk oğlu Mehmed'i dünyaya getirerek "Haseki" olmuştur. Dört erkek ve bir kız çocuğu annesi olan Hürrem, padişahın önceki hasekisi Gülbahar Sultan (bazı eserlerde Mahidevran) ile anlaşamamış, Valide Ayşe Hafsa Sultan'ın ölümüyle sarayın tek hakimi olduktan sonra, Gülbahar'ı da saraydan uzaklaştırmıştır.

Valide Sultan ile saraydaki diğer görevlilerin Gülbahar'ı sevmelerine karşılık, Hur-

rem sadece Sultan'ın sevgilisi olmuştur. Hiç kimse tarafından sevilmediğinin farkındadır. Bu yüzden, sarayda kendine ve çocuklarına iyi bir yer edinebilmek için durmadan çalışmış; güçlü bir konuma gelebilmek ve o konumunu korumak için çok çaba sarfetmiştir. Kendi oğullarını tahta geçirmek uğruna Gülbahar'ın oğlu şehzade Mustafa'nın üstelik sıra onda iken- kanına girmiş, onunla birlikte Sultan'ın yakınında yer alan Makbul İbrahim Paşa ve Ahmet Paşa'nın öldürülmelerinde önemli rol oynamıştır. Damadı "Kehle-i İkbal" namlı Rüstem Paşa ve kızı Mihrimah Sultan'la birlikte bazı kişileri de entrikalarına ortak etmiş, Mustafa'nın ölümünden sonra küçük oğlu Bayezid'i tahta geçirmek için çalışmış; ancak başarılı olamamış; sonunda pek sevmediği, gevşek tabiatlı bulunduğu oğlu Selim hükümdar olmuştur.

Hürrem yaşarken yaptığı gibi, ölümünden sonra da Osmanlı devlet geleneğinde bazı değişikliklere sebebiyet vermiştir. Cariyelerin cami bahçelerine gömülmesi yasak olmasına rağmen Süleymaniye Camii'nin bahçesine gömülmüştür. (Uzunçarşılı, 1975: 357-358, 401-402; Gökbilgin, 1950: 593; Türk Ans., 1971: 387-388; Ana Britanica, 1993: 289).

Hürrem Sultan hırsı, zekası ve cazibesini kullanarak Osmanlı Hanedanı'nda elde ettiği en yüksek mevkide otuz beş yıl kalmayı başaramış ender bir şahsiyettir. Güzel değildir, ancak hırslı, kurnaz ve entrikacı kişilik yapısı ve "ezmezsem ezilirim" felsefesiyle girdiği iktidar arenasında iki vezir ve bir şehzadenin öldürülmesinde önemli rol oynadığı konusunda tarihçiler hemfikirdir. Saltanat tutkusu yüzünden çevirdiği entrikalar, Sultan Süleyman'ı elinde tutabilmek için yaptığı büyüler Hürrem Sultan'ı daha da ilginç hale getirmiş, yazarlar da dikkatlerini böylece O'na yöneltmişlerdir.

Hürrem Sultan üzerine Batıda ve Türkiye'de yapılmış birçok yayın vardır⁽¹⁾. Biz burada Türk tiyatrosundan üç eserde Hürrem Sultan'ın ele almış biçimini göstermeye çalışacağız. Bu eserler Yusuf Niyazi'nin Mazlum şehzadeler yahud Hürrem Sultan, Orhan Asena'nın Hürrem Sultan ve Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe adını taşırlar.

Yusuf Niyazi'ye göre Hürrem Sultan:

Yusuf Niyazi 1909 yılında yayınladığı dört perdelik Mazlum şehzadeler Yahud Hürrem Sultan adlı tarihi dramasında, Hürrem Sultan'dan çok, onun yüzünden mazlum duruma düşen şehzadelere yer ayırmakla birlikte, olayların odak noktasında Hürrem'in olduğu gerçeğini vurgulamıştır. Esere konu olan Mazlum şehzadeler, Gülbahar'ın oğlu Mustafa ve Hürrem'in oğulları Bayezid ile Mustafa'nın ölümünden dolayı çok üzümlü kahrından ölen kanbur şehzade Cihangir'dir. Hürrem, Sultan Süleyman'ın gözdesi ol-

¹ Bunlardan bazıları: Viorica Boteni Stircea, Hürrem Sultan, Milliyet Yay. İst. 1972. (Çev: M. Selim); Radovan Samarcığ, Süleyman: Rokselena, Sırska Knyijevna Zadruga, Beograd-1976; Louis Gardel, Sevenlerin Şafağı, Can Yay., İst. 1998, (Çev: Ü. M. Altan); Catherine Clement, La Sultana, Grasset, 1981; F. F. Tülbentçi, Hürrem Sultan, İnkılap Kit., İst. 1960. Ayrıca, F. F. Tülbentçi, M. T. Tan, Niyazi Birinci (Y. Bahadroğlu) gibi tarihi konu edinen roman yazarlarının Kanuni Sultan Süleyman, Şehzade Mustafa, Selim ve Bayezid ile ilgili romanlarında Hürrem Sultan'dan genişçe bahsedilmektedir.

duktan sonra gerek Gülbahar'a, gerekse oğlu Mustafa'ya karşı iyi duygular beslememiş; hatta, oğlu Mehmed'in dünyaya gelmesinden sonra Osmanlı tahtına çıkma sırası Mustafa'da olduğu için, onu oğluna (sonra da diğer oğullarına) rakip olarak görmüş; bütün planlarını kendi saltanatının (Sultan Süleyman ölse bile) devam etmesi için yapmıştır.

Oyunun başında, oğlu Mustafa'nın kendisine suikast hazırladığını, tahtına göz diktiğini öğrenen Sultan Süleyman'ın düşünceli tavırları karşısında onu teselli etmeye çalışan Hürrem'i görürüz. Hürrem bir yandan Sultan'a karşı şefkatli kadın rolü oynarken, diğer yandan emellerine ulaşmış olmanın gurur ve mutluluğunu taşır. Oğlunu çok seven Sultan Süleyman, onun böyle bir davranışta bulunabileceğini düşünmek bile istemez. Ancak, Mustafa Çelebi hep büyükbabası Yavuz Selim'e benzetilmiştir. Ya Mustafa da büyükbabası gibi davranırsa? Saltanat kaygı ve tutkusu Sultan Süleyman'ın oğlundan şüphelenmeye sevkeder. Bu işte bir kadın parmağı olduğunu söyleyerek Hürrem ve dolayısıyla Rüstem'i şaibe altında bırakan Sokullu bile Sultan'ı ikna edemez, sadece cinayeti bir süre için erteletebilir. Sonunda Sultan kararını verir. Oğlu Mustafa'yı Amasya'dan Karaman Ereğlisi'ne davet eder. Emre itaati boyun borcu olarak gören şehzade gittiği Karaman'da kendisine sunulan zehirli şerbeti içerek ölür. Mustafa'yı çok seven Yeniçeri ayaklanır. Evlat acısı çeken Sultan istek üzerine Rüstem'i azledip yerine Ahmet Paşa'yı geçirir.

Şehzade Mustafa'yı ortadan kaldırmakla herşeyin düzeleceğini sanan Hürrem yanıldığını kısa süre sonra anlar. Selim Bayezid'e savaş açar. Bayezid de sığındığı Acem padişahının sarayında öldürülür. Haberi duyan Hürrem hastalanır. Sultan Süleyman da Zigetvar'da ölmüştür. Yalnız kalan Hürrem, ölümüne sebep olduğu Mustafa ile oğlu Bayezid'in ruhları ve hayaletleri tarafından rahatsız edilir. Sonunda o da ölür.

Oyunda Hürrem'i Kanuni Sultan Süleyman, Sokullu ve Şehzade Mustafa'nın bakış açılarıyla tanırız. Süleyman'ın gözünde Hürrem "gamze-i nâzı dünyalar değen bir iklim-i hüsnün sultânı"dır. (I. Perde, I. Meclis).

Hürrem'e aşık olan Süleyman'ın üzerinde Hürrem'in bıraktığı etki şu replikle açığa çıkar:

"Ah Hürrem! Cemaline bakıyorum da Allah mihri kadın suretinde, peri sırtında zeminde inzal ederek koynuma atmış sanıyorum. Dudakların goncadan yapılmış tebessümler, gözlerin safvetten, muhabetten mahluk muhabbetler arz ederken feleğe baş eğmeyen kalbim, beni huzur-ı hüsnünde ayaklarına kapandıracak kadar teheyyüc eyliyor." (Bir nigâh-ı âşikânededen sonra) "Hakkı da yok mu? Söyle. Bu hale canlar mı dayanır?..." (I. Perde, I. Meclis).

İltifatlardan çıldırarak hâle gelen Hürrem, çariyeliğe bile lâıyk olmadığını düşünürken, padişahlar padişahının muhabbetine ve sînesine kabul edilmeyi hayret verici bulur. Bahtının bu saadeti çok görerek kendisini hüsrân içinde bırakıp kahretmesinden korkar. O günleri görmektense ölmeyi tercih eder. Süleyman ise onu üzgün görmeye dayanamaz ve şöyle der:

“Bilmiyor musun ki bugün benim için herşey senden ibarettir. Bilmiyor musun ki senin ziya-yı hüsnünden mahrem kalmak benim ölümümdür” (I. Perde, I. Meclis).

Hurrem, Süleyman'ın sevgisini kazanır ama onu canevinden vurmaktan da geri durmaz. Mustafa konusunda Süleyman'ın yanında olgun, müşfik ve sevecen tavırlar sergilerken, gizliden gizliye de işlerin yolunda olduğunu düşünür. Süleyman, üzerinde olumlu etki bırakan Hurrem'den hiçbir zaman şüphe etmez.

Sultan Süleyman'ın Hurrem'e olan güvenine karşı Sokullu tamamen şüphecidir. Mustafa olayında bir kadın parmağı olduğunu farketmiştir. Onun şark ve garba hükmeden bir padişahı bile mağlup etmeyi bilen “fitnekar kadın” olduğunu düşünmektedir.

Mustafa ise Hurrem'in kendisiyle ilgili kötü emeller beslediğini, çocukları dururken kendisini Saltanata getirmeyeceğini, kolay erişmediği bu ikbali kaybetmek istemeyeceğini bilmektedir.

Sultan Süleyman'dan başka kimse tarafından sevilmeyen Hurrem, oyunun sonunda yaptıklarından vicdan azabı duyar. Yazar burada âdetâ Hurrem'e günah çıkartır. Günahlarını bir bir sayıp döken Hurrem sıradan bir insan gibi yaşamayı arzular. Ancak oğlu Bayezid'in ölüm haberiyle tekrar sarsılır. Bir ara hayata bağlanır gibi görünse de onu ecelin pençesinden kimse kurtaramaz. Oyunun üçüncü tablosunun beşinci meclisi Hurrem'in içinde bulunduğu ikilemi yansıtır. Hayali tablo olarak düşünülen altıncı tablo ise Hurrem'in hırsı ve inadı yüzünden düştüğü durumun vehametini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Orhan Asena'ya Göre Hurrem Sultan

Orhan Asena ilk kez 17 Mart 1959 tarihinde Ankara büyük Tiyatro'da oynanan üç perdelik oyununda saltanat tutkusunun perişan ettiği Hurrem Sultan'ı tüm yönleriyle (sultanlık, annelik, entrikacılık, hilecilik, kıskançlık vb.) ortaya koymaya çalışmıştır.

Hurrem'in korkularıyla başlayıp biten oyunda olay örgüsü şöyle gelişir:

Kanuni Macar seferinden zaferle dönmüştür. Dışarıda halk coşku ile zaferi kutlar-ken, içeride Hurrem, Rüstem ve Mihrimah'a bu seslerden korktuğunu söyler. Yirmi yıldır bu kafeslerin ardında pek çok şey öğrenmiştir: “Ölmek için öldürmek gerekir”. Eserin çıkış noktası da budur zaten. Eğer Mustafa tahta çıkarsa, Bayezid, Selim, Mihrimah ve Cihangir'in başları cülusiye olarak onun önüne atılacaktır. Rüstem de damadı olarak bu işten kurtulamayacaktır. Böylece Rüstem'e de gözdağı veren Hurrem, çocuklarını da yanına alıp Mustafa'ya karşı savaş açar. Mustafa'yı padişahın gözünden düşürmek için düşündüğü planı çocuklarının da yardımıyla uygulamaya başlar. On yıl bıkmadan çalışarak Anadolu'yu karıştırmaya, fitne yaymaya uğraşır. Kanuni duyduklarından, Mustafa ise babasına kendini anlatamamaktan dolayı üzgündür. Babasıyla arasına Rüstem'in girmesini istemez. Rüstem tüm oyununu oynar. Sonunda Mustafa'nın katledilmesini sağlar. Buna halkın tepkisi büyük olur. Halk suçluların, dolayısıyla Rüstem'in kellesini ister. Bu durumda, Hurrem tedbir almak zorunda kalır. Rüstem'i asilerin üze-

rine gönderir. Dışarıda çatışmalar sürerken, Bayezid gelir. Mustafa'nın ölüm haberini duyar duymaz yola çıkan Bayezid, Hürrem'den hesap sorar. Cihangir de Mustafa'nın ölümüne üzülmüştür. Kanuni yakalanan bir asinin konuşmasını dinler. Bu, Mustafa'nın en yakın arkadaşı şair Yahya'dır. Mustafa'yı savunan, kendisinin hata yaptığını söyleyen Yahya'yı öldürtmeyen Kanuni yalnız kalmak, düşünmek istemektedir. Öte yanda Kanuni'nin bu durumundan endişelenen Hürrem, Rüstem'e korktuğunu söyler. Rüstem de aynı duygular içindedir.

Olay örgüsünden de anlaşılacağı üzere Orhan Asena Hürrem'i daha çok kendi ağzından tanıtır. Buna göre, Hürrem saraya geldiğinde toy bir kızdır. Güzelliğinden başka silahı ve desteği yoktur. Gülbahar ise en göz kamaştırıcı çağındadır. Herkes Gülbahar'a "geleceğin sultanı" gözüyle bakmaktadır. Çünkü Mustafa'yı doğurmuştur. Hürrem ise o zamanlar tek başına, güçsüz bir kadındır. Ona göre güzelliği hem bahtının, hem de mevtinin nedeni olabilir. Elde ettiği her şeyin karşılığında hayatını ortaya koymuş. "Hep tehlike içinde yaşamak, hep düşmanlık görmek beni böyle yırtıcı yaptı. Benim burnum tehlike kokusunu bin fersah öteden alır" (I. Tablo, II. Sahne) diyerek içinde bulunduğu durumu çok iyi analiz eden Hürrem, her fırsatta kızını, oğullarını ve damadını da bu kavganın içine çeker. Ölmemek için öldürmek gerekir. Bu, Osmanlı töresidir. Öyle ise, kendisinin ve çocuklarının yaşaması için Mustafa'nın öldürülmesi caizdir. Yirmi yıldır bu kafeslerin ardında yaşayan biri olarak halkın, padişahın ve enderunluların neler düşündüğünü, bu törenin nasıl işlediğini çok iyi bilmektedir. Hayatı korkular içinde geçmektedir. Çocuklarına bu korkunun nedenini şöyle açıklar:

"Bu halk hiçbir zaman beni sevmeyi, hiçbir zaman benimkileri sevmeyi, hiçbir zaman sizi sevmeyi. Şimdi neden korkarım, anladınız mı?" (I. Perde, I. Tablo).

Hürrem'de saltanat bir tutku halindedir. "Saltanat tutkusu insanın başına vurmasın bir kez, önce sarhoş eder sonra da ardından çılgınlığı gelir" (I. Perde, I. Tablo) der. Çılgınlık dediği şey ayaklanmadır. Er geç bir ayaklanma olacaktır. Kendisinin ve şehzadelerinin hayatı için bu ayaklanmayı gerekirse kendileri hazırlamalıdır.

Zamanın Hürrem'i bu derece değiştirmesi karşısında Kanuni bile gözdesini tanıyamaz hale gelir. Onun için şöyle der:

"30 yıldır koynumuza girer çıkarsın. Hey Tanrım, ne kadar az, ne kadar az tanıyorum seni. . . . nesen, neyin nesisin, nereden çıkıp geldin, dost musun, düşman mı?" (III. Perde, IV. Tablo, I. Sahne).

Hürrem Sultan'ın saltanat tutkusu için yapamayacağı şey yoktur. Yazar onu tutkularının esiri olan, hayatını ihtiras ve korku ile geçirmek zorunda kalan, bu mânâda, deyim yerindeyse zavallı bir insan olarak da karşımıza çıkarıyor. Çünkü Hürrem, Mustafa'nın ölümüyle her şeyin düzeleceğini zannetmiş, ancak Bayezid'in söylediği gibi, işleri daha da çıkmaza sokmuştur:

"Şimdi ne olacak bilir misin, ya Selim beni gırtlaklayacak, ya da ben onu. (Hürrem hıçkırır. Bu hıçkıran kadına acımıştır) Ne yaptın kadın, ne yaptın?" (III. Perde, V. Tablo, V. Sahne).

Hürrem öylesine gururludur ki ağladığı, hıçkırdığı nadiren görülür. Oyunun sonunda Hürrem, Rüstem ve korkularıyla başbaşa kalır. Fakat o uslanmasını, durup dinlenmesini bilmeyen biridir. Entrikalarına her şeye rağmen devam eder. O. Asena, Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe adlı oyununa bıraktığı yerden devam eder. Bu iki bölümlük oyun, önceki eserde vurgulanan Bayezid'in sözleri üzerine kurulmuştur âdetâ. Mustafa tehlikesi ortadan kalkmıştır, şimdi de kardeş kavgası başlayacaktır. Olayların merkezinde yine Hürrem Sultan yer alır.

Oyunda olay örgüsü şöyle gelişir:

Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinden sonra vicdan azabı çeken Kanuni Düzmece Mustafa adlı bir sahtekar ile oğlu Bayezid'in birlik olduğunu öğrenmiştir. Düzmece'yi tuzakla yakalayıp babasına teslim eden Bayezid yaptığına doğruluğuna Hürrem ve Rüstem dışında kimseyi inandıramaz. Düzmece'nin sorgusundan sonra şüpheleri artan Kanuni'yi yatıştırmak yine Hürrem'e düşer. Ancak atak bir kişilik yapısı olan Bayezid bazı suçlamalar karşısında kendini savunurken hatalar yapar. Kanuni kızarken, Hürrem oğlunun açıklarını kapatmaya uğraşır. Kanuni zamanında ölememenin bir evlada mal olduğunu bildiğinden ikinci kez hata yapmak istemez. Öte yandan Ahmet Paşa öldürülür. Bu, Rüstem'in marifetidir. Lala Mustafa Paşa da Selim'e gönderilir. İkili oynayan Lala Selim'le Bayezid'in arasını açtığı gibi, verdiği çılgın fikirlerle Bayezid'in suçlanmasına neden olur. Oğulları arasındaki bu sürtüşme Hürrem'i yatağa düşürür. Kanuni de sağlığında oğullarının taht derdine düşmesinden, vaktinde ölemekten üzgündür. Bayezid'in fazlaca hırpalanmasına dayanamayan, kahrından ölen Cihangir'i unutamayan Hürrem'in yorgun kalbi duruverir. Ancak ölmeden önce Bayezid'i bağışlaması için Kanuni'den söz alır. Fakat Bayezid yaptıklarıyla babasını daha da kızdırır. Kanuni Selim'i destekleyerek Bayezid'i cezalandırmış olur.

Bu oyunda Hürrem'in kadınlık ve saltanat tutkularının yanında annelik duygusu ön plandadır. Bazen saltanat tutkusu ile annelik duygusunu bir arada yaşayan Hürrem, bu ikilemi kızına şöyle aktarır:

“Bazen yalnızca bir ana olmadığımı nasıl üzülürüm bir bilsen kızım. Çocukları arasında hiçbir ayırım yapmayan, hiçbir ayırım yapmak zorunda kalmayan bir ana. Ama bu kadar yücelerde bulunmanın bir de bedeli var. Onu öderim ben” (I. Perde, II. Sahne).

Hürrem'in ayakta kalması için devamlı mücadele etmesi gerekir. Bu bağlamda Hürrem'in Hekimbaşı'ya söyledikleri dikkate değerdir:

“Otuz beş yıldır bu sarayda yaşarım ben Hekimbaşı! Otuz beş yıldır hergün, bir sarayda yaşamamın savaşını veririm. Her yenginin gelip geçici olduğu bir savaşta, birgün mola verecek olsam kendime, çiğneyip geçerler beni”.

“Kimsenin kimseye acımadığı bir dünya bu. Daha ilk getirildiğim gün keşfetmişim bir gerçeği; ezmezsem ezilirim. Otuz beş yıl ezilmemek savaşı verdim. Otuz beş yıl sonra gene aynı noktadayım. Ezmezsem ezilirim. Bir gün dahi gevşememem gerek” (II. Perde, III. Sahne).

Hürrem'in kızı Mihrimah'a söyledikleri de Hekimbaşı'ya söylediklerinin benzeridir:

“Teknesi azgın sular ortasındaiken hangi gemici, kendine dinlenme izni verebilir? Ben otuz beş yıl her gün battı batacak bir gemiyi yürütmek zorundayım” (II. Perde, III. Sahne).

İktidarda kalabilmek demek, Sultan'ın gönlünde kalabilmek demektir. Bu gerçeği çok iyi kavrayan Hürrem, her an güzel olmak, Sultan'a güzel görünmek ister. “En sevgili varlıkların hastalıkları bile çirkindir” diyen Hürrem, Sultan'ın karşısına asla bakımsız çıkmaz. Kendisini Gülbahar'dan ayıran da bu yönüdür. Bu konuda Mihrimah'a söyledikleri önemlidir:

“Budalaca bir gururla sanıyordu ki o, bir hünkarın başkadını olmakla, ona Mustafa gibi bir evlat doğurmakla yerinden artık atılmaz. Oysa ben her gün aşkımin savaşını veriyordum. Her gün yeniden kazanıyor, yitiriyordum. Yitirdiğime yılmıyor, kazancıma güveniyordum. Sanır mısın ki kızım, bir kadının çirkin olmaya, hasta olmaya hakkı vardır? Hele herkesin gözü önünde bir mertebedeysen?” (II. Perde, III. Sahne).

Hürrem ancak ölüm döşeğinde hatalarını anlar, ama iş işten çoktan geçmiştir. Hatta öldükten sonra bile Bayezid'in cezalandırılmaması için yalvaran sesi Kanuni'nin kulaklarında çınlar.

Sonuç

Yusuf Niyazi ve Orhan Asena'nın oyunlarında Hürrem Sultan hırsı, saltanat tutkusu, cazibesi, gururu, cesareti, kaygıları, korkuları, kadınlığı ve analık yönü ile başarılı bir şekilde tanıtılmıştır. Yazarların tarihi gerçeklere büyük ölçüde bağlı kaldıkları üç oyunda da olayların akışı üzerinde Hürrem Sultan'ın önemli rolü olduğu görülür. Bir şehzade ile iki vezirin katlinde-Sokullu'nun deyişiyle- O'nun parmağı vardır. Çevirdiği entrikalarla “cihamı titreten” Kanuni gibi bir padişahı bile yönlendirmeyi başaran Hürrem Sultan, hırsın ve azmin timsalidir.

Kaynakça

- Asena, Orhan. (1980). *Hürrem Sultan*. Ankara: Devlet Tiyatroları Yayınları.
- Asena, Orhan. (1982). *Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe*. Ankara Devlet Tiyatroları Yayınları.
- Gökbilgin, M. Tayyip. (1950). “Hürrem Sultan”, *İslam Ansiklopedisi* içinde (593) C: 5, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İmzasız. (1971) “Hürrem Sultan”, *Türk Ansiklopedisi*. içinde (387-388), C: 19, Ankara: Mili Eğitim Basımevi.
- İmzasız. (1993). “Hürrem Sultan”, *Ana Britanica* içinde (289), C: 2, İstanbul: Ana Yayıncılık A. Ş.
- Uzunçarşılı, Ord. Prof. Dr. İ. H. (1975). *Osmanlı Tarihi*, (357-358; 401-402) C: 2. Ankara.
- Yusuf Niyazi. (1325/1909). *Mazlum Şehzadeler Yahud Hürrem Sultan*. Dersaadet / İstanbul: Matbaa-i Jirayir.